

Asia: VN/10058/2020, STM053:00/2020

## **Lausuntopyyntö esityksestä kontaktien jäljityssovelluksen käyttöönotosta Covid-19-epidemian hallinnan tueksi**

### Kysymykset

#### **1. Muistiossa esitellään mobiilisovellus tukemaan tartuntatautien jäljitystyötä ja tartuntaketjujen katkaisemista. Onko tämä tarkoituksenmukainen tapa jäljittää tartuntaketjuja?**

kyllä pääosin

#### **Avoimet huomiot koskien kysymystä 1**

Kuntaliitto katsoo, että asiassa tulisi edetä huolellisen pilotoinnin ja niistä kerättävien kokemusten kautta ennen kansallista ratkaisua. Kokemuksia tulisi kerätä mobiilisovelluksen toimivuudesta osana erilaisia terveydenhuollon prosesseja, esim. palveluneuvonta ja -ohjaus sekä tartuntatautilain perusteella tehtävät rajoittamispäätökset. Sovelluksen käyttöönotto edellyttää myös vahvaa kansalaisviestintää, eri käyttäjäryhmät ja kieliryhmät huomioiden.

Kuntaliitto katsoo, että esitykseen sisältyy useita seikkoja, jotka heikentävät sovelluksen käyttöönotosta mahdollisesti ulosmitattavia hyötyjä, näitä ovat mm. seuraavat:

1. Sovelluksen hyödynnettävyys tartuntataudin ja -ketjujen jäljittämiseen on riippuvainen sen käyttäjästä, käyttäjämäärästä ja päätelaitteiden ominaisuuksista. Erityisesti riskiryhmässä olevat Suomen iäkkäämmät kansalaiset, joilla ei ole älypuhelinlaite käytössään, jäävät todennäköisesti sovelluksen käytössä vähemmistöön. Kuntalaisten yhdenvertainen kohtelu kuitenkin edellyttää, että kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus saada sekä oma tartuntaketjunsä selvitettyä että tieto omasta altistumisestaan.

2. Arvio käyttäjämäärästä (eri alueilla) tulisi ottaa huomioon sovelluksen käyttöönottoa harkittaessa, koska siitä riippuu sovelluksen käyttöönotosta saatava kansallinen hyötypotentiaali. Sovelluksen käyttöönoton laajuutta arvioitaessa on paitsi bluetoothin kuormittavuus päätelaitteen akulle myös se, että käyttöönotto tulee edellyttämään myös päätelaitteen käyttöjärjestelmän päivittämistä.

3. Sovelluksen hyötypotentiaalia arvoitaessa on huomioitava paitsi siihen sisäänrakennettu vapaaehtoisuus myös sovelluksen mahdollisesti virheelliset ilmoittamat altistumistiedot. Yhtenä ääriesimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa koronapotilasta kuljettavasta sairaankuljetusajoneuvosta lähtee virheellisiä altistumissignaaleja sen läheisyydessä julkisissa kulkuvälineissä oleville matkustajille. Nämä tulisi kuitenkin lähtökohtaisesti välttää (Tietosuojaneuvoston lausunto 14.4.2020 s. 3 ja kannanotto 21.4.2020 s. 12).

4. Sovellus ei myöskään ratkaise diagnoosin varmistamisessa olevia (lääketieteellisiä) aukkoja, mutta voi antaa käyttäjälle virheellisesti turvallisuuden tunteen. Päätelaitteen radioteknologian osalta on myös laitekohtaisia eroavaisuuksia, jolloin laitekohtaisesta käyttäjäryhmästä riippuen sovellus saattaa antaa erilaisia tuloksia. Päätelaittekohtaiset eroavaisuudet tulee ottaa huomioon sovellusta tehdessä. Päätelaitteen sijoittaminen pöydälle/reppuun/laukuun/vaatteisiin saattaa antaa myös vaihtelevia (myös väärä) tuloksia, joten se tulisi ohjeistaa riittävällä tavalla sovellusta otettaessa käyttöön.

## **2. Onko esityksessä asianmukaisesti otettu huomioon henkilötietojen ja yksityisyyden suojaan liittyvät näkökohdat?**

kyllä pääosin

### **Avoimet huomiot koskien kysymystä 2**

Tartuntaketjujen jäljitystä koskevien mobiilisovellusten yksityisyyden suojaa koskevia edellytyksiä on arvioitu Euroopan tietosuojaneuvoston kannanotoissa 19.3.2020 ja 21.4.2020 sekä lausunnossa 14.4.2020/Olivier Micol.

Tiedon anonymisoinnissa tulee toteuttaa korkeita yksityisyyden suojaamisen periaatteita ja huomioida myös laitteiden käyttöjärjestelmäkohtaiset haavoittuvuudet sovelluksessa. Sovelluksen käyttö henkilöiden jäljittämiseen tulee lopettaa heti, kun tartuntatilanne ei sitä vaadi.

Potilaslaissa (785/1992) säädetyn alaikäisen potilaan tiedollisen itsemääräämisoikeuden vaikutusta mobiilisovelluksen toiminnallisuuksiin ja terveydenhuollon prosesseihin ei esityksessä ole analysoitu lainkaan.

## **3. Onko muistiossa tunnistetut lainsäädäntömuutokset riittävät?**

kyllä pääosin

### **Avoimet huomiot koskien kysymystä 3**

Sovelluksen käytön tulee perustua vapaaehtoisuuteen ja henkilön antamaan suostumukseen myös poikkeusolojen aikana.

## **4. Mahdolliset yksilöidyt säädösmuutosehdotukset**

Esitys ei sisällä mitään säädösehdotuksia, joten yksilöityjä säädösmuutosehdotuksia on mahdotonta esittää.

## **5. Mitä hyötyjä arvioitte sovelluksella olevan ja mille tahoille?**

Datan analysoiminen tutkimustarkoituksessa tulee todennäköisesti kiinnostamaan sekä kotimaista, että ulkomaista tutkimusta. Kaupallisessa tarkoituksessa esim. matkapuhelinoperaattoreilta löytyvän (oman/paikkatieto) datan rikastaminen päätelaitteiden kohtaamisella voi tarjota ennalta arvaamattomia liiketaloudellisia hyötyjä.

## **6. Millaisia riskejä valmisteluun tai sovelluksen käyttöön voi kohdistua?**

Aikataulu on todella tiukka. Valmisteluun ei ole käytettävissä tavanomaiseen sovelluskehittämiseen tarvittavaa aikaa, mutta se ei saa vaikuttaa lopputuloksen huolelliseen valmisteluun. Riskinä onkin, että tehdään valtavalla kiireellä ja suurella rahalla sellaista, minkä hyödyt voivat jäädä melko pieneksi, kun ottaa huomioon sovelluksen levittämiseen ja käyttöön liittyvät seikat.

Sovellukselle on toteutettava riittävän pitkä pilotointivaihe testaamiseen ja käytettävä myös toimittajan ulkopuolista asiantuntijaa sovelluksen tietoturvan arvioimiseksi, jonka sertifiointiprosessiin on myös varattava aikaa.

Sovellukseen mahdollisesti kohdistuva kiinnostus saattaa käynnistää myös huijausyrityksiä, joissa päätelaitteiden käyttäjiä yritetään harhauttaa asentamaan vastaavan niminen / kaltainen sovellus. Jäljittely harhauttamistarkoituksessa tulisi tehdä mahdollisimman vaikeaksi ja käyttäjällä tulee myös olla mahdollisuus varmistua sovelluksen aitoudesta ja (version) ajanmukaisuudesta. Bluetooth-teknologian käytön tietoturvaasteet tulisi kuvata esityksessä tarkemmin.

Eryisesti suuremmissa yhteisöissä ja perheissä voi päätelaitteita olla useita (myös yhdellä käyttäjällä) ja päätelaitteissa saattaa myös käyttäjä vaihtua kesken epidemian jäljitystyötä. Käyttäjän tai päätelaitteen vaihtuminen tulisi ottaa sovelluksessa huomioon riittävällä tavalla.

## **7. Muut huomiot muistiosta ja liitteestä. Voit esittää myös näkemyksiä jäljitysprosessissa tarvittavaan tiedonhallinnan ja tietojärjestelmien kehitykseen.**

Vastuut tulisi määritellä riittävän yksityiskohtaisesti, esim. vastuunjakotaulukon avulla (käyttäjä, palveluntuottaja, sovelluskehittäjä, omistaja, muu taho). Vastuiden jakaantuminen on puutteellista mm. seuraavilta osin:

- sovelluksen käyttöönotosta ja käyttöönoton lakkaamisesta päättäminen ja niistä tiedottaminen
- sovelluksen käyttöönoton tietotekninen tuki
- käyttäjien informointi

- sovelluksen ylläpito ja kehittäminen
- terveydenhuollon ammattihenkilöiden kouluttaminen
- väärät positiiviset tai negatiiviset altistumisilmoitukset.

Esityksessä tulisi myös huomioida sovelluksen liityntämahdollisuudet käytössä oleviin potilastietojärjestelmiin ja valtakunnalliseen tietoinfrastruktuuriin sekä sovelluksen suhde muihin koti- ja ulkomaisiin (terveys)sovelluksiin.

Taloudellisten vaikutusten arviointia ei lausuntopyynnön kohteena oleviin asiakirjoihin ole sisällytetty. Kuntaliitto katsoo, että sovelluksen käyttöönotto näyttäisi tuottavan terveydenhuoltohenkilöstölle lisätyötä, joka saattaa myös osoittautua täysin tarpeettomaksi. Kuntaliitto katsookin, että sovelluksen käyttöönotosta ei tule aiheutua kuntataloudelle tarpeettomia kustannuksia tai siitä aiheutuvat kustannukset tulisi korvata täysimääräisesti.

Digitaalisia ratkaisuja tulisi arvioida kokonaisuutena, ottaen huomioon jo voimassa oleva lainsäädäntö. Esim. laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä ja tiedon anonymisoinnista vastaavan viranomaisen (Findata) hyödyntäminen voisivat mahdollistaa mm. kuntien rekisterinpitäjien keräämien terveystietojen toissijaisen käytön riskitekijöiden kartoittamiseksi. Lyhytaikaisilla ja kohdennetuilla toimenpiteillä voisi samanaikaisesti sekä vähentää covid-19 pandemian aiheuttamia sairauksia ja kuolemia, että pienentää niiden aiheuttamia taloudellisia vahinkoja ottaen huomioon, että edellytyksiä Euroopan laajuiselle mobiilisovellukselle ei näytä löytyvän.

KT Kuntatyönantajien KT:n kommentit luonnoksesta kontaktien jäljityssovelluksen käyttöönotto Covid-19-epidemian hallinnan tueksi:

Jäljityssovelluksen käyttöönotto on kannatettavaa. Asiassa on kuitenkin syytä huomioida työelämän tietosuojakysymykset erityisesti ns. kriittisten alojen työtehtävissä ja lisäksi työnantajan tiedonsaantioikeudet työnantajalle asetut velvoitteet huomioon ottaen.

Ehdotetun jäljityssovelluksen käyttöönottoon voi liittyä työelämän tietosuojaan liittyviä kysymyksiä ja lisäkysymyksiä erityisesti ns. kriittisillä toimialoilla, joissa altistumisen todennäköisyys työssä, on kohonnut verrattuna muuhun väestöön. Kriittisiä aloja ovat myös alat, joissa asiakkaat kuuluvat riskiryhmään kuten kotihoito.

Kuvatut sovelluksen toimintaperiaatteet mahdollistavat ns. muussa normaalielämässä tietojen käsittelyn anonyyminä. Työelämän tietosuojaan liittyviä haasteita voi tulla niiden henkilöiden sovelluksen käyttämisessä, jotka työskentelevät esim. koronapotilaiden hoidossa ja altistumisen todennäköisyys työssä on muuta väestöä suurempaa. Näissä tehtävissä työelämän tietosuojaan liittyvät kysymykset voivat tulla sovelluksen käyttöönotossa pohdittavaksi. Vaikka sovellus sinänsä käyttää anonymisoituja tietoja, niin on arvioitava, voidaanko altistunut/ sairastunut henkilö työelämässä tunnistaa ja päätellä kenestä on kyse.

Nykyinen tartuntatautilaki ei mahdollista tiedon, yleisvaaralliseen tartuntatautiin sairastumisesta, välittämistä tietosuojalainsäädännön estämättä suoraan työnantajalle. Näin ollen, ilman asianomaisen työntekijän lupaa työnantaja ei automaattisesti tiedä työntekijän altistumisesta tai sairastumisesta ellei tämä ole tapahtunut ns. työtapaturmana työpaikalla (esim. suojauksen pettäessä tai tietämättä altistumisriskistä työskentelystä ilman asianmukaisia henkilönsuojaimia). Työnantajalla ei ole myöskään oikeutta, ilman asianomaisen työntekijän lupaa, kertoa työntekijän terveystietoja muille työntekijöille, muuten kuin ilmoittamalla mahdollisesta altistumisesta yleisellä tasolla.

Tässä yhteydessä olisikin syytä pohtia, pohtia myös tartuntatautilain 22 § muuttamista koronaan sairastuneen ja sairastuneeksi perustellusti epäillyn velvollisuudesta ilmoittaa työnantajalle, salassapitosäännösten estämättä, tartuntataudin leviämisen estämiseksi käsityksensä tartuntatavasta, -ajankohdasta ja -paikasta sekä niiden työnantajan työsuojeluvetoisuuden piiriin kuuluvien henkilöiden nimet, jotka ovat voineet olla tartunnan lähteenä tai saada tartunnan.

Työnantajan on joka tapauksessa työturvallisuuslain nojalla huolehdittava työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä sekä rajoitettava työntekijän altistuminen biologisille tekijöille niin vähäiseksi, ettei näistä tekijöistä aiheudu haittaa tai vaaraa työntekijän turvallisuudelle tai terveydelle taikka lisääntymisterveydelle. Lisäksi työnantajan on pidettävä luettelo vakavan vaaran tai vakavan sairauden ihmiselle aiheuttaville biologisille tekijöille työssä altistuneista työntekijöistä. Lisäksi työnantaja on vastuussa toimintayksiköissään asiakas- ja potilasturvallisuudesta. Tästäkin näkökulmasta katsottuna olisi perusteltua, että työnantaja saisi tiedon työntekijän altistumisesta tai sairastumisesta koronaan esim. hyödyntämällä laajemmin jäljitysovelluksen käyttöönottoa.

Jäljitysovelluksen käyttöönotto perustuu suostumukseen. Joka tapauksessa jäljitysovelluksen käyttöönotossa on huomioitava, että sovelluksen käyttöönottaja ymmärtää antaessaan suostumuksen tiedon siirtymiseen muille altistuneille, siitä mahdollisuudesta, että työhön liittyvässä altistumistilanteessa, tieto saattaa välittyä työnantajan edustajalle.

Myös sitä on syytä tarkentaa, voiko edellä mainituissa tilanteissa, työntekijän altistuminen vapaa-ajalla siirtyä työnantajan edustajan tai muiden työntekijöiden tietoon tilanteessa, mikäli työntekijän oma henkilökohtainen älypuhelin ja työpuhelin käyttävät samaa sovellusta ja toimivat lähekkäin. Tekniset järjestelmät tulisi rakentaa niin, ettei tällaista voi tapahtua.

Isomauno Tibor  
Suomen Kuntaliitto ry